

Commissars of the Ukrainian SSR of 12 June 1920] Zbirnyk uzakonen ta rozporiadzhen robitnycho-selianskoho uriadu Ukrainy [Collection of Laws and Orders of the Workers' and Peasants' Government of Ukraine]. 1920. № 15. St. 281 [Art. 281].

3. Anatolieva O.I. Pravove rehuliuвання borotby z bezprytulnistiu, bezdohliadnistiu ta pravoporushenniamy nepovnolitnikh v USRR u 20-kh rokakh XX stolittia: dys. ... kand. iuryd. Nauk [Legal Regulation of Combating Homelessness, Neglect, and Juvenile Offenses in the Ukrainian SSR in the 1920s: PhD thesis in Law]: 12.00.01. Kyiv, 2003.

4. Pro poriadok dohliadu za orhanizatsiieiu ta diialnistiu komisii v spravakh pro nedolitnikh: postanova VUTsVK ta RNK URSR vid 21 sichnia 1924 r. [On the Procedure for Supervising the Organization and Activities of the Commissions on Juvenile Affairs: Resolution of the All-Ukrainian Central Executive Committee and the Council of People's Commissars of the Ukrainian SSR of 21 January 1924] Zbirnyk uzakonen ta rozporiadzhen robitnycho-selianskoho uriadu Ukrainy [Collection of Laws and Orders of the Workers' and Peasants' Government of Ukraine]. 1924. № 4–5. St. 25 [Art. 25].

5. Vtoroi Vseukrainskii s'ezd robotnikov yustitsii: tezisy [Second All-Ukrainian Congress of Justice Workers: Abstracts]. Kharkiv, 1924.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-557-3-29>

ФІЛОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ТЛУМАЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА: МОВА ПРАВА ТА ПРАВА ЛЮДИНИ

Пелішенко О. Р.

*доктор філософії з права,
вчитель Чернівецького ліцею «Соломон»
м. Чернівці, Україна*

Філологічні аспекти мови і права людини з давніх часів цікавлять мовознавців і правознавців. Опубліковано багато наукових робіт, присвячених дослідженню зазначеного питання. Це, зокрема, роботи І.О. Биля-Сабадаш, В.Д. Титов та С.Е. Зархіна, Н.В. Артикуца, С.П. Кравченко, М.Б. Вербенец, С.А. Толста, П.М. Балтаджи, Т.С. Подорожна, З.А. Тростюк, І.А. Тітко та ін. Крім того, дослідженням різних аспектів цієї проблематики займалися такі автори, як П.М. Рабінович, Ю.М. Тодика, М.І. Панов, А.П. Гетьман, С.П. Погребняк,

Л.І. Чулінда, О.Ф. Скакун, О.В. Капліна, С. Головатий, Ю. Зайцев та багато інших.

Мова права є не лише засобом вираження правових норм, а й важливим чинником забезпечення прав людини. Від точності, логічності та зрозумілості юридичних текстів залежить ефективність їх застосування, рівень правової визначеності та можливість особи усвідомити свої права й обов'язки.

Правове регулювання суспільних відносин не є винятком. У сфері правовідносин існує особлива мова як знакова система, що служить засобом прояву думок, професійного спілкування юристів, засобом передачі професійної (правової) інформації. Ця знакова система включає в себе спеціальні юридичні терміни, що мають особливий правовий зміст, і називається мовою права, або юридичною мовою [1, с. 38].

В теорії адміністративного права, яке регулює діяльність органів публічної влади, значення філологічного підходу до тлумачення законодавства набуває особливої ваги. Саме тут стикаються владні приписи і права громадян, а отже, будь-яка нечіткість формулювань може призвести до обмеження прав і свобод людини.

Адміністративне законодавство має специфічну мовну структуру. Його норми характеризуються імперативністю, офіційністю та формалізованістю. Такі ознаки покликані забезпечити єдність управлінських рішень, проте часто вони ускладнюють сприйняття змісту норм пересічним громадянином.

Мова адміністративного права відрізняється високим рівнем узагальненості, наявністю спеціальної термінології («суб'єкт владних повноважень», «адміністративна послуга», «дискреційні повноваження» тощо), яка потребує чіткого визначення. Відсутність однозначного тлумачення цих понять може стати підставою для різного розуміння закону посадовими особами й громадянами, що породжує правову невизначеність і суперечності у правозастосуванні.

Тому завдання філологічного аналізу полягає у виявленні точного значення термінів, граматичних зв'язків і логічної послідовності висловів у нормах права. Як вірно стверджує В. Антошкіна, тлумачення – доволі складний процес, результатом якого може бути як правильне розуміння правової норми, так і помилкове, що викривляє її зміст та породжує помилки [2, с. 182]. Недостатнє знання правил граматики, неправильна їх інтерпретація призводять до неточного розуміння змісту норми, а отже, і до її порушення в процесі реалізації [2, с. 183].

Філологічне (мовне, граматичне) тлумачення законодавства ґрунтується на аналізі лексичного змісту, синтаксичної структури та семантики правових приписів. Воно дозволяє встановити справжню волю законодавця через розуміння слів і виразів, які він використав у нормативному акті.

У процесі застосування адміністративного права філологічне тлумачення є першочерговим етапом, адже саме від правильного розуміння змісту норми залежить законність рішень органів влади. Наприклад, різниця між словами «може» і «зобов'язаний» визначає межі дискреційних повноважень посадової особи. Неправильне тлумачення цих слів може призвести до порушення прав людини, зокрема права на належне управління.

Філологічний підхід допомагає уникнути довільності в інтерпретації, зберігає системність і логіку нормативного тексту. Він також дозволяє співвідносити юридичні поняття з їхнім звичайним, суспільно зрозумілим значенням, що забезпечує прозорість адміністративної діяльності.

Мова права безпосередньо впливає на реалізацію прав людини. Право бути поінформованим, право на доступ до публічної інформації, право на справедливую процедуру – усі вони вимагають, щоб законодавчі та адміністративні тексти були зрозумілими, точними і передбачуваними.

Європейський суд з прав людини неодноразово наголошував, що «закон має бути доступним для розуміння і передбачуваним для застосування» (справи *Sunday Times v. United Kingdom*, *Kruslin v. France*) [3]. Це означає, що громадянин повинен мати змогу розуміти наслідки своїх дій і дій органів влади на підставі тексту закону.

У цьому контексті філологічна культура юридичних текстів стає елементом гарантій прав людини. Нечіткість або багатозначність формулювань у законах може створити можливість для свавільного трактування норм адміністрацією, що суперечить принципу верховенства права.

На практиці українське адміністративне законодавство часто страждає від надмірної формалізації, дублювання понять, використання складних синтаксичних конструкцій і термінів без чітких визначень.

Наприклад, поняття «законні інтереси», «порушення порядку» чи «грубе невиконання обов'язків» мають оціночний характер, що ускладнює їх застосування. Такі мовні неточності призводять до правової невизначеності – коли одна й та сама норма може бути витлумачена по-різному. Це створює ризики зловживань владними повноваженнями та порушень прав осіб, які є учасниками адміністративних процедур або суб'єктами адміністративної відповідальності. Крім того, переклад міжнародно-правових термінів (зокрема, з англійської або французької мов) іноді здійснюється без урахування контексту, що спотворює зміст норм. Тому важливо розвивати правову лінгвістику як міждисциплінарну галузь, яка поєднує філологічні й юридичні підходи.

Адміністративний акт є формою безпосередньої взаємодії держави з громадянином. Тому його мовне оформлення має відповідати принципам зрозумілості, логічності та недвозначності.

Кожен громадянин повинен мати змогу без спеціальної юридичної підготовки зрозуміти зміст адміністративного рішення, яке його стосується. Використання зрозумілої мови у текстах постанов, наказів чи повідомлень підвищує рівень довіри до влади та сприяє добровільному виконанню рішень.

У цьому сенсі мова адміністративного права є мовою комунікації держави з людиною, і якість цієї комунікації безпосередньо впливає на реалізацію принципів верховенства права, прозорості та поваги до гідності особи.

Висновки.

1. Філологічний аспект тлумачення адміністративного законодавства має фундаментальне значення для ефективності правозастосування і забезпечення прав людини. Мова права – це не лише технічний інструмент, а й засіб утвердження справедливості та законності.

2. Забезпечення мовної точності, логічної узгодженості й доступності адміністративних актів є важливою передумовою реалізації прав людини в публічно-правових відносинах.

3. Необхідним напрямом удосконалення є розвиток юридичної лінгвістики, уніфікація термінології, створення стандартів мовного оформлення правових актів і підвищення мовної культури державних службовців.

Отже, мова адміністративного права – це мова довіри між державою і громадянином, від чіткості якої залежить не лише ефективність управління, а й реальне забезпечення прав і свобод людини.

Література

1. Любченко М. Мова і право: питання співвідношення. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. №2(81). С.36-44. URL. https://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/ilovepdf_com-36-44.pdf

2. Антошкіна В. Способи тлумачення права та їхня роль у правозастосовній практиці. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №5. С. 182. URL. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/5/33.pdf>

3. Case of Kruslin v. France (application no. 11801/85)/ URL. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57626%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57626%22]})